

De eerste Beek
van Neerijse
volgens Documenta
der xv Eeuw

NEERIJSE

Jaar van het dorp
1978

EEN WOORD GESCHIEDENIS OVER KERK - KAPEL - DORP

Neerijse is een merkwaardig en oud dorp.

In de 8e eeuw maakte het deel uit van het aanzienlijk domein van de heilige Adelardus. Deze schonk dit domein aan de Benedictijnenabdij van Corbie in Picardie (Frankrijk) waarvan hij de abt was in het jaar 775.

Deze beroemde abdij oefende dan ook, van die tijd af, tot in de 16^e eeuw het patroonschap te Neerijse uit, wat haar de privilege gaf in te staan voor de benoeming van de pastoor.

Hetzelfde voorrecht genoot deze abdij ook in de naburige parochies Bertem en Huldenberg, die eveneens tot het Adelardusdomein behoorden.

DE KERK VAN SINT PIETER EN PAUWEL

Het bouwjaar van deze XIIIe eeuwse kerk, waarvan de nog bestaande Romaanse torens de overblijfselen zijn, is onbekend.

De tekeningen, vandaag tentoongesteld in de kerk geven u een beeld van de opeenvolgende verbouwingen.

De kerk was in het begin eenbeukig en de twee torens flankeerden de verbinding tussen beuk en koor.

Ze werd door brand geteisterd in 1550 en in 1636.

Omstreeks 1750 werd de kerk in de huidige neo-romaanse stijl herbouwd en vergroot met twee zijbeuken,

De ingang stond aan de westzijde en gaf toegang tot een ruime plaats, waar sinds het Concilie van Trente de eerste school werd ingericht.

Dit lokaal werd afgebroken in 1802.

In 1866 werd de kerk nogmaals vergroot met de aanbouw van het achterste gedeelte en het dokzaal en met ingang naar de zuidkant.

Dit is goed merkbaar aan de twee achterste pilaren die in andere materialen opgebouwd zijn, Geef aandacht wanneer u het portaal betreedt aan het GOTISCH CHRISTUS-BEELD.

Bij het binnenkomen, valt u onmiddellijk de grootse ruimte op met in de diepte het langwerpige altaarkoor en het prachtig roosvenster met waardevolle gekleurde glasramen.

De invloed van de Benedictijnenabdij van Corbie die het patroonschap over deze kerk heeft gehad blijft zichtbaar in de huidige bouwtrant.

Rechts bij het binnentreden, ziet u een MADONNA ONDER BALDAKIJN uit het Spaanse tijdvak.

Geef aandacht ook aan de KRUISWEG, uitgevoerd in fresco, aan de RETABELS en de DOOPVONT in het altaarkoor.

In het altaarkoor bevindt zich ook de sierlijke GRAFSTEEN van de familie d'Overschie, waarop de 16 marmeren adellijke kwartieren prijken en de leuze "Vide Gui fides" (zie aan wie gij u toevertrouwt).

KUNSTPATRIMONIUM VAN DE KERK

- in het portaal: Kruisbeeld, XVIe eeuw, in gepolychromeerd hout

- rechts bij het binnenkomen: Gekleed beeld van O.L.Vrouw met Kind

XVIIIe eeuw, kleding uit de XIXe eeuw

- zijaltaar: Z. van H. Jozef in steen - circa 1880

- zijaltaar: H. Jozef : detail: retabel door een school van Luik,

Voorstelling : engel verschijnt aan Jozef, Huwelijk van Maria en Jozef, sterfbed van Jozef, geboorte van Jezus, terugvinding van Jezus in de tempel, vlucht naar Egypte - circa 1880

- op het altaarkoor: Doopvont in arduin, uit de XVIIe eeuw
- hoogaltaar met voorstellingen van Evangelisten, apostelen Petrus en Paulus, in marmer en metaal - circa 1880
- zijaltaar van O.L.Vrouw in steen: circa 1880
- zijaltaar van O.L.Vrouw : detail ; retabel met voorstellingen: Boodschap van engel Gabriel aan Maria, opdracht van Maria in de tempel, Kroning van Maria, Aanbidding van de drie wijzen, Dood van Maria, Piëta - door de school van Luik circa 1880
- tentoongesteld:

- Antependium, met voorstelling Paradijsvogel, Borduurwerk uit de XVIIIe eeuw
- Reliekhouders in verguld hout uit de 18e eeuw
- Monstrans: stralen, Boodschap van engel Gabriel en Laatste Avondmaal, Korenhalm en wijndruiven met inscriptie op naam van C.I. De Vos, pastoor 1794, met merken - Leuven HD. in verguld zilver
- Kelk: 16e eeuw, versiering 1865, door Mr. Le Baron d'Overschie de Neerijssche in 1865, verguld zilver
- Kelk: wapenschild van de familie d'Overschie
- Kelk : voorstellend op voet : Geseling, doornenkroning, Jezus valt onder het kruis, Avondmaal, Calvarie, Doodstrijd in Hof van Olijven, Antwerpen - in zilver maar niet gemerkt
- Wierookvat met Belgische merken (1831-1868) en X. met eigendomsinscriptie van pastor J.B. Brems 1836 zilver
- Scheepje: idem
- Ampullen: met Belgische merken (zilver)
- Tekeningen: toestand van kerk tijdens bouwperiodes
- Vlaggen; processievlaggen - 19e eeuw
- Paramenten: 19e. eeuw
- Missaal; 19e eeuw
- Kruisweg : in fresco : dertien staties : werk van kunstschilder Geroen De Bruycker, 1976
- Aandacht: Het kerk- en parochiearchief berust in het Rijksarchief te Brussel. Het gedeelte dat hier bleef wordt tentoongesteld in de Zustersschool (Parochiecentrum) : Dorpsstraat 36 (vlak over de oude pastorie)
- De klokken
De grootste klok in Mi-toon weegt 1097 kg, en Maria is de patrones.
De tweede klok in Fa-kruis werd Jozef gedoopt.
Deze beide klokken dragen de tekst : Belle 1940 – 1945 sublatam et destructam, sub parrocho J. Hermans, anno 1964 me fudit Fr. Sergeys.
De derde klok in La-toon weegt 450 kg. en werd Cecilia gedoopt in herinnering van zuster Cecile die hier meer dan 50 jaar zich wijdde aan de Christelijke opvoeding van de kinderen.
Deze klok wordt wel eens het Angelusklokje genoemd.
- Het orgel : Het is een "Loret"-orgel uit Mechelen. In zijn tijd was Loret een zeer bekend vakman.
Het werd door de firma Van de Loo gerestaureerd in het jaar 1975.
- De twee torens : Deze zijn geheel in witte streeksteen opgetrokken en hebben een hoogte van 28 m. en een zijde van 4,80 m. De dikte van de muren meet van 0,55 m. tot 1,35 m. Op elke verdieping worden schietgaten aangetroffen en de bovenste verdiepingen worden van

elkaar gescheiden door twee reeksen gekoppelde galmgatvensters met een rondboog en voorzien met een deelzuiltje met kubuskapiteel. De torens zijn de trots van de kerk en van het dorp en beheersen majestatisch de ganse IJsevallei.

En de légende vertelt....

"Twee edelvrouwen zouden het bedrag voor het bouwen van de kerk hebben geschonken. Daar zij elk evenveel gegeven hadden, wensten zij hun eigen toren." Maar.... er zijn steeds spuiters geweest en in de naburige dorpen meende men te weten dat één toren niet volstond om het aantal "uilen" te huisvesten. Daarop werd door de schalkse Neerijse naar geantwoord met te wijzen naar de gastvrijheid van de "uilen" van de omliggende gemeenten...

-
- Wanneer gij nu de kerk verlaat en wandelt over het kerkhof langsheen de buitenbeuken, kunt gij de trappen afdalen die eertijds toegang gaven, voor de kasteelheer, tot het kerkhof en de tribune van de kerk. Houd even stil en bewonder aan de linkerzijde van de trappen een in steen gebeitelde Kruislieveheer, ingemetseld in de muur van het kerk-hof. Het is wellicht een overblijfsel van de Romaanse kerk uit de 13e eeuw.
  - Het wandelpaadje dat voor u ligt brengt u naar het Pachthof van Ophem en Corbye: zo geheten omdat de heren van Ophem het gekocht hadden van de abdij van Corbye. Het huidige gebouw is van het einde van de 16e eeuw, begin van de 17e eeuw en slechts enkele gedeelten getuigen van een vroegere bouw. Vrijbaron Jan Albert d'Overschie, heer van Neerijse en eigenaar van het kasteel, kocht het pachthof op 15 maart 1756. Sinds 1920 ging het over naar andere eigenaars.
  - Zet de wandeling voort in de richting van het kasteel (voormalig kasteel van de familie d'Overschie). In zijn huidige vorm is het gebouw van classicistische strekking uit het einde van de 18e eeuw.
  - Naast het kasteel staat de oude watermolen in traditionele bak- en zandsteenstijl uit de 18e eeuw. Het molenhuis heeft halve kruisvensters en een brede korfboogdeur is voorzien van een sluitsteen en imposten. Het mechanisme van de mol en is goed bewaard.
  - In zomertijd kunt gij uw wandeling voortzetten naar de beemden van "het Broek"; volg de Leigracht die in 1764 werd gegraven om de wateren van de laagliggende beemden af te voeren naar de D'ijle. Het was Dominicus Mussche, gezworen landmeter en hovenier van de plantage van de heer van Neerijse, die het initiatief nam, de bestaande gracht te verbreden en te graven onder de Use, zodat de wateren die nu veelal bleven staan, werden afgevoerd naar de D'ijle, Dit plan maakte de beemden vruchtbaar en bracht welstand aan onze landbouwbevolking. Vandaag wellicht maakt gij het wat korter. Wandel dan op uw stappen terug langsheen het kasteel en de vroeger Grote Puystraat, gelegen langs het talu, maar nu onbruikbaar geworden door het houtgewas. Neem dan maar de dreef en zo komt gij aan de Puykapel.

KAPEL "ONZE LIEVE VROUW TEN PUY"

Volgens een vrome traditie werd in het begin van de 17e eeuw een Maria-beeldje door een schaapherder in de buurt ontdekt, Het beeldje werd in eert nisje aan een boom geplaatst. Er kwamen

vele vereerders, zodanig dat in 1611 een eerste kapel gebouwd werd door Aert de Gottignies en Johanna de Teremonde; heren van Neerijse.

In de 18e eeuw geraakte de heerlijkheid in het bezit van de familie d'Overschie door het huwelijk van Karel d'Overschie, vrije baanderheer van het H. Roomse Rijk met de erfgename van de familie Bauwens die sedert de vorige eeuw de baronie bezat. Hun zoon Jan Albert was kamerheer van keizerin Maria Theresia en in actieve dienst van de aartshertog Karel van Lorreinen.

Jan Albert d'Overschie resideerde doorgaans op zijn kasteel te Neerijse en liet de bouwvallige eerste kapel door de huidige vervangen in 1758. De kapel van O.L.Vrouw ten Puy is toegewijd aan O.L.Vrouw Bezoeking, vroeger in het liturgisch jaar gevierd op 2 juli. De zondag volgend op dit feest, was het kermis op "den Eygen", de wijk waar de kapel gebouwd staat.

De kapel is een bouwkundig juweeltje in zuivere Lodewijk 15e stijl. In de voorgevel, met fraaie deur, prijkt het blazoen van de familie d'Overschie "Vide cui fides..." Bevallig zeskantig torentje met peervormige spits.

Interieur

Rijk stukwerk van de plafonds

Hoofdaltaar in hout, gemarmerd door de schilders Michiels uit Leefdaal

Beeld van O.L.Vrouw ten PUT 18e-eeuws in gepolychromeerd hout

Deuren uit de 18e eeuw

Médaillons van Zacharias en Elisabeth

Bidbank in eik uit de 18e eeuw

Hoogzaal en trap en sierlijke geronde leuning 18e eeuw,

Voor deze gelegenheid op het altaar geplaatst:

- Kruisbeeld met reliekschrijn uit de 17e eeuw
- Bloemen onder stolp (19e eeuw)
- Stoffen bekleedsel van het O.L.Vrouwbeeldje
- Obiit van de familie d'Overschie langs de muren

De glasramen werden geschonken door de familie d'Overschie en de Spoelberch, en ingezegend door Mgr. Roggen Prelaat van de abdij van Park.

Bij het verlaten van de kapel kunt gij enkele mooie oude huizen bewonderen.

- in de zomertijd of mocht het weder droog zijn, kunt gij de baan oversteken. Neem de vroegere kleine Puystraat, nu grote Puystraat geheten, en wandel tôt aan het veldkapelletje van O.L.Vrouw van de Kijngaardelle (op de ruggen van deze omliggende weiden stonden vóór de Franse Revolu-tie heel wat wijngaarden). Doorheen de holle straat, verderop, komt ge aan een samenloop van veldwegen waar, bij gelegenheid van deze dorpsdag 1978, een nieuwe boom werd geplant met sierlijk kapelletje.

Vlak over het eerst genoemde kapelletje van de Wijngaardelle ligt een landweg die u brengt naar

- de oude Pastorij : gebouwd in 1751.
Deze fraaie woning wordt gekenmerkt door haar monumentale koetspoort en de prachtige architecturale lijnen van de woning zelf met haar brede trappen en luchtige vertrekken. Deze grootse woning werd gebouwd door de tiendeheffers, namelijk, de priorij van Groenendaal, de heren van Loonbeek uit de familie Van de Vorst, de familie d'Amenzaga uit Leuven en de praeses van het Collège Drusius der Leuvense Universiteit.

Tijdens de Franse Revolutie las pastoor De Vos in het geheim de heilige mis, maar gezien hij de eed van trouw aan de Republiek had afgelegd stond het kantonale bestuur niet wantrouwig tegenover hem. Tot in 1909 had de schuur - die reeds voor 1751 bestond - een grote inrijpoort langs de Noorderzijde (kant van Leuven).

De muur rond de hof van de oude pastorie werd gemetst in 1860. Het pastoriestraatje dat van de grote baan toegang geeft naar de pastorie en deel uitmaakte van de hof, werd aangelegd in het jaar 1663. In 1967 werd met de opbrengst van de verkoop van de Oude Pastorie de nieuwe gebouwd.

ENKELE INLICHTINGEN OMTRENT HET KASTEEL.
--

In 1644 bestond het kasteel als rechtstreeks afhangende van de koning.

Om de kosten van de oorlog te dekken, worden deze goederen verkocht.

Als eigenaar vinden we; Hubert de Ridder, verder nog Daniël Van Assche (1660)

-Franciscus - Norbertus - Maria-Lambertina.

Maria Lambertina trouwt met Anton Collins dominus de St Croey en worden eigenaars.

Rond 1700 vinden we als eigenaars Bauwens, wiens dochter huwt met Jan-Albert d'Overchie zoon van Charles-Joseph.

Jan-Albert (kleinzoon) trouwt met gravin Nassau-Corroy, zijn zoon huwt een d'Argenteau,

Hun zoon August word eigenaar, trouwt met Philippine van der Linden d'Hoogvorst, hun zoon Victor werd eigenaar stierf kinderloos, zijn nicht getrouwd met August de Béthune erfde het kasteel. Hun zoon Robert werd eigenaar. Na zijn dood is alles verkocht.

MET ARCHIEF VAN DE PAROCHIALE WERKEN EN EEN GEDEELTE VAN MET KERKARCHIEF ZIJN
TENTOONGESTELD IN DE ZUSTERSCHOOL - PAROCHIECENTRUM ° (gelegen vlak tegenover de oude
pastorij)

LIJST VAN DE PRIESTERS GEBOORTIG UIT NEERIJSE

Eerwaarde Heren:

- Wautier Van de Vorst, Protonotaris, stierf te Rome in 1515
- Jan Van de Vorst, proost van Kamerijk en Deken van Utrecht stierf in 1546
- Petrus Van de Vorst, Bisschop, stierf te Worms in 1548
- Jacobus Coremans, bénéficiant van de Kapelrij te Corbeek-Dijle stierf in 1614
- Anton Henderickx - stierf in 1732
- Antoon Lamal, professor van Rhetorica in het Collegium Magnum •te1 Leuven, deken van St.Pieter, Leuven, overleden in 1818
- Bonifacius Lamal, pastoor te Meldert en Bterbeek, stierf als kanunnik titularis te Mechelen in 1836
- Engelbert Van den Bosch; overleden in 1853
- Antoon Van den Bosch; overleden in 1789
- Hieronimum Roberti, stierf als pastoor te Boutersem in 1858
- Gulielmus Kumps; geboren in 1790, pastoor van St.Willibrordus te Antwerpen, overleden in 1868
- Antoon Paeps-, pastoor te Nossegem, stierf te Neerijse in 1882
- Jan Baptist Paeps: bestuurder der Ursulinnen te Zaventem; stierf aldaar in 1874
- Henricus Herring : was onderpastoor te Zoutleeuw; stierf in 1880
- Jan Wittenberg : stierf als pastoor te Auderghem in 1928
- Emiel Bruffaerts : pastoor van Zetrud-Lumay; stierf te Sint-Joris-Weert in 1931
- Louis De Coster: deken te Ekeren; stierf in 1957
- Jules De Baetselier : picpus
- Frans De Coster: missionaris van Scheut, als martelaar gestorven in Mongolie in 1915
- Karel De Batselier : pater picpus; overleden op Hawaiï
- Theophiel Wittenbergh: onderpastoor St.Servaas Schaarbeek, overleden in 1918
- Karel Bruffaerts : leraar St.Bonifatiuscollege El séné, toezichter van het Godsdienstonderwijs
- Remi Lahaye : pastoor van Haacht Statie
- Louis De Coster: leraar Sint-Pieterscollege; leraar godsdienst in het Paridaens

In voorgaande notities kunnen de parochianen van Neerijse met fierheid terugzien op een heerlijk verleden.

Sinds honderden jaren groeit -in en rond de Sint-Pieter-en-Pauwel-kerk een plichtsgetrouwe werkzame en vrome gemeenschap.

De abdij van Corbye legde haar stempel, niet alleen op de gebouwen, maar deelde ook haar geestelijke rijkdom mee.

In een Indult van 1694 geschonken door de aartsbisschop van Mechelen vernemen wij de volksegoedsvrucht van onze inwoners ter ere van O.L.Vrouw.

Die eredienst blijft voortleven en oudere parochianen herinneren zich hoe moeders met hun kinderen geknield voor het beeld van O.L.Vrouw ten Pui- de bescherming komen inroepen over het huisgezin.

Na het Concilie van Trente dot de hervorming van de kerk heeft ingezet in onze gewesten was de parochie van Neerijse een der eersten in deze streek om te zorgen voor onderwijs en christelijke vorming, in een lokaal aan de ingang van de kerk dat slechts in 1802 werd afgebroken en vervangen door een ruimer lokaal vlak tegenover de kerk.

Tijdens de Franse Revolutie - zo lezen wij in het verslag van pastoor Devos - werd in het geheim de Eucharistie gevierd op de pastorie. Charles de Loupoigne was een vrijheidsstrijder die in Margysbos met zijn kameraden sneuvelde voor Altaar en Haards tijdens de Boerenkrijg.

Bij de stemming van de "Ongelukswet" door de Vrijmetselaarsregering

in het jaar 1879 werd hier het schoolkomitee voor het Katholiek Onderwijs opgericht. Alle leerkrachten zo lezen wij in de archieven kozen de zijde van het Katholiek Onderwijs.

Een raadsbesluit van de gemeente begroet door de ganse bevolking, nodigde in 1862 de Zusters van Liefde uit Leuven uit om het onderwijs te komen verzorgen. Het volkskind dat werken moest in de week werd niet vergeten en een zondagschool werd opgericht.

De viering, enkele jaren geleden, van zuster Cecile, die ruim 55 jaar zich had toegewijd aan de opvoeding van de kinderen was een schitterende blijk van waardering en dankbaarheid van de ganse kristelijke gemeenschap.

De ledenlijsten van de opgerichte genootschappen van "de wekelijkse Kruisweg", de "Gedurige Aanbidding van het Allerheiligste" de "Zielen van het Vagevuur", getuigen dat elke familie uit de parochie vertegenwoordigd was in deze godsdienstige genootschappen.

Mijn eerwaarde voorgangers hebben steeds veel aandacht besteed aan de verfraaiing van de kerk en het opluisteren van de liturgische plechtigheden. Die traditie wordt voortgezet in de bestaande groepen van Parochiaal Zangkoor lectoren, misdienaargroepen en catechesegroepen. De invloed van de kerk in het bewust worden en ook in de welvaart van onze bevolking was overwegend, Daarvan getuigen reeds in het begin van deze eeuw de oprichting van standengroepen voor landbouwers. Dit kort overzicht is onvolledig maar geeft alvast een schets van het diep vroom en kristelijk leven van deze bevolking.

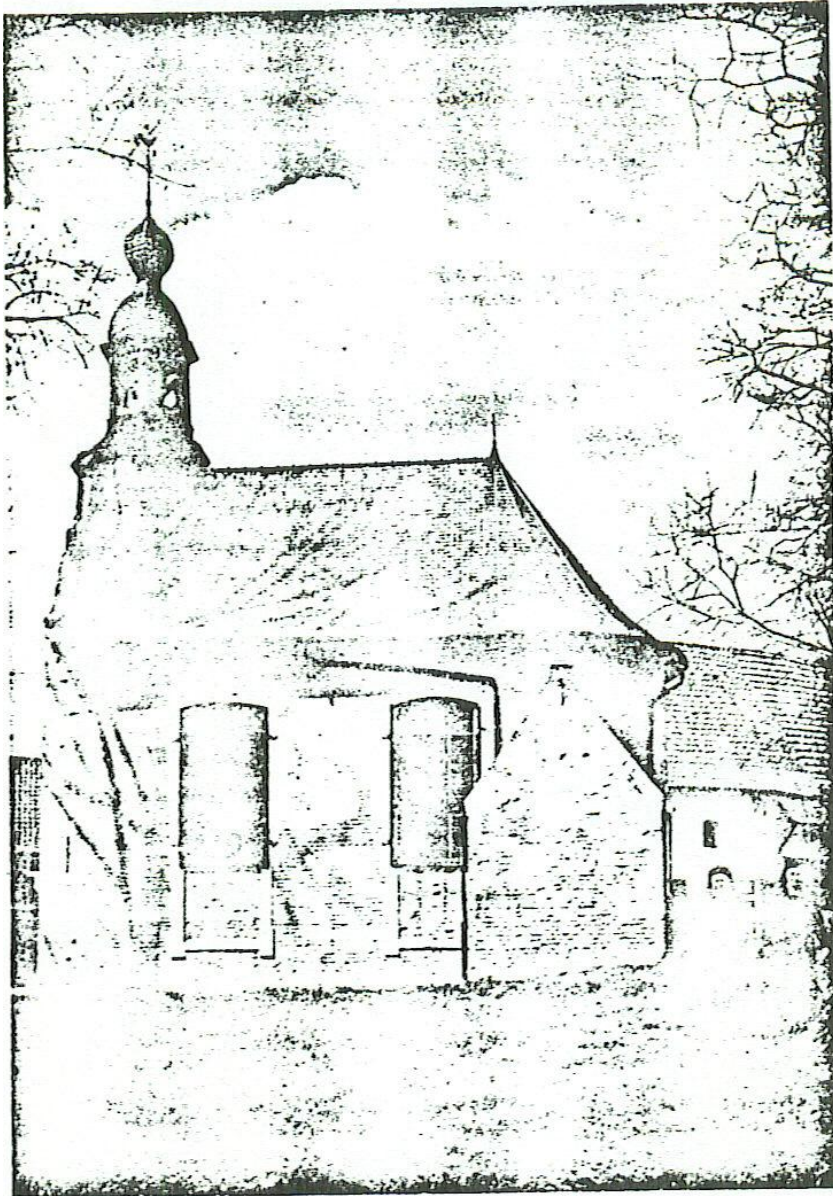
Deze parochie die een zo hoge bloei heeft gekend, heeft de laatste jaren met de groeiende ontwikkeling om zich heen, die gelijke tred niet kunnen behouden.

Maar wat tien eeuwen in de ziel van een volk heeft geleefd wordt niet in enkele tientallen jaren weggevaagd.

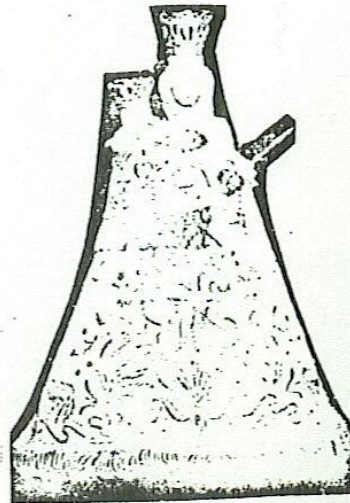
Gods molen maalt langzaam. God blijft waken over zijn volk

E.H. P. PALMAERTS - pastoor

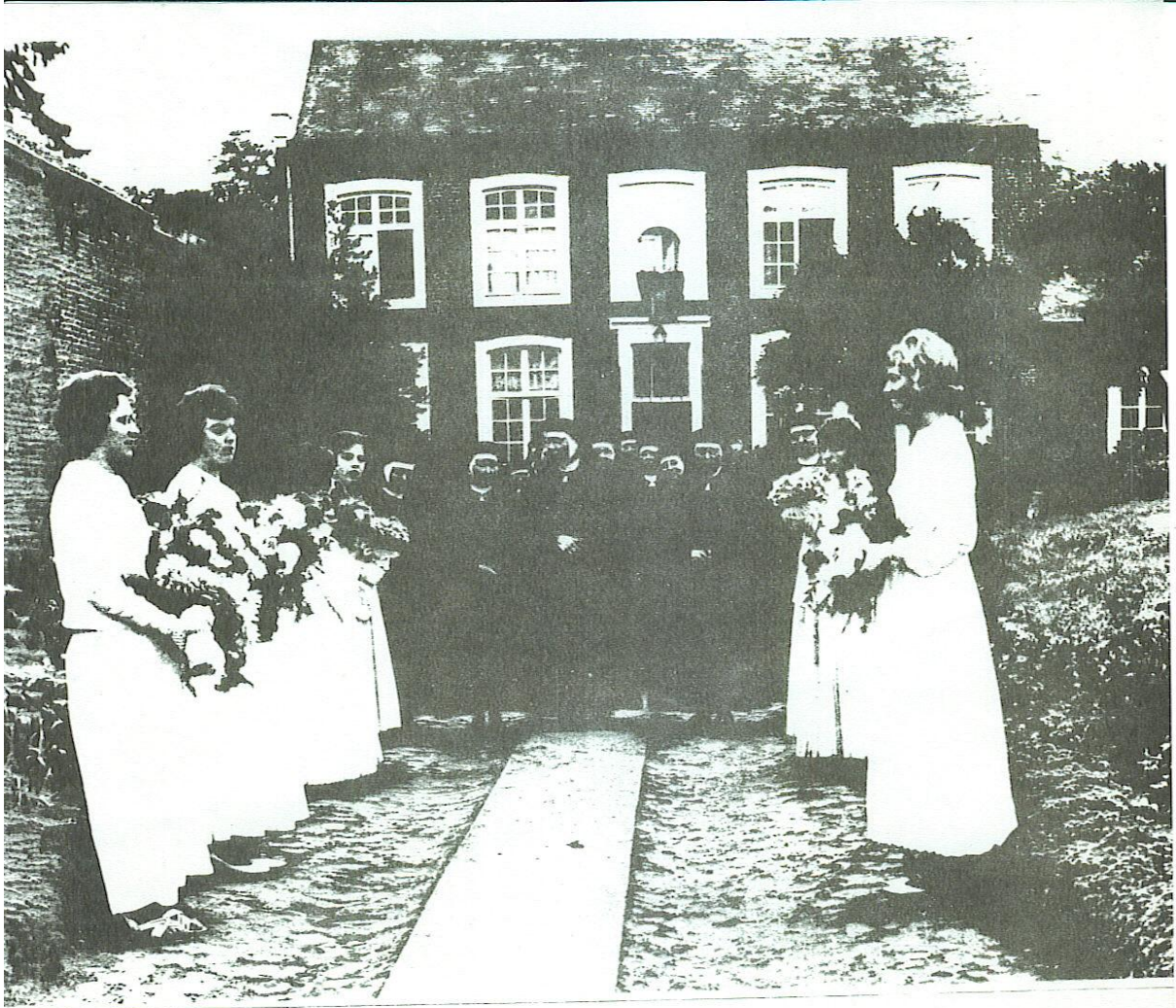

KAPEL VAN ONZE-LIEVE-VROUW TEN PUY

O. L. Vrouw ten Pui, bid voor ons.

De Zusters van Liefde worden gehuldigd
1862 - 1962
Honderd jaar toewijding in de parochie

